

Wpłynęło do Biura Filii w dniu 30.10.2019 r
Anna Nowak - Kowalska

Prof. dr hab. Michał Gabriel Woźniak
Katedra Ekonomii Stosowanej

Kraków, 10 sierpnia 2019 r.

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Aleksandry Sylwii Bolejko pt. „Wpływ opodatkowania i płatności transferowych na poziom nierówności dochodowych w wybranych krajach OECD” napisanej pod opieką naukową dra hab. Waldemara Tyca, prof. Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu oraz dr Adrianny Politaj a procedowanej w charakterze promotora przez dr hab. Grażynę Węgrzyn

Uwagi ogólne

Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska jest standardową statystyczno-ekonometryczną analizą empiryczną oddziaływania opodatkowania i płatności transferowych na poziom nierówności dochodowych w krajach OECD w latach 2004-2015 wspartą ustaleniami teorii ekonomii w badanej problematyce. Recenzowane studium przypadku oparto na wnioskach z debat teoretycznych odnoszących się do teorii sprawiedliwości dyskutowanych na gruncie podejść liberalnych, konserwatywnych i lewicowych oraz modeli polityki społecznej w kontekście sprzężeń między efektywnością ekonomiczną i nierównościami w podziale dochodów.

Badania empiryczne autorki recenzowanej dysertacji zmierzają do falsyfikacji nieoryginalnej i oczywistej intuicyjnie jednakże niezmiernie istotnej ze względów prognostycznych i dla polityki społecznej hipotezy głoszącej, że poziom pierwotnych i wtórnych nierówności dochodowych determinowany jest skalą płatności transferowych oraz poziomem wpływów podatkowych, przy czym transfery socjalne wpływają w większym stopniu na zmniejszanie poziomu wtórnych nierówności dochodów niż sposoby opodatkowania. Autorka oparła proces badawczy na jednorównaniowych modelach ekonometrycznych. Jako miarę nierówności w podziale dochodów wykorzystwała współczynniki Giniego netto i brutto. Zgodnie z tytułową tezą doktoratu jako zmienne objaśniające przyjęła publikowane w statystykach oficjalnych OECD, BŚ i Eurostatu wskaźniki indeksu Giniego brutto i netto oraz czterech grup składowych płatności transferowych (wydatki na emerytury, publiczne wydatki na bezrobocie, wydatki na świadczenia rodzinne, publiczne wydatki na niezdolność do pracy) i podatków (podatek od dochodów i zysków kapitałowych od osób

towarów i usług). Podstawą odpowiedzi na pytania czy płatności transferowe i wpływy podatkowe oddziałują na poziom nierówności dochodowych mierzonych ww. współczynnikami oraz które z nich mają największy wpływ na rozwarstwienia dochodowe jest szczegółowa analiza współczynników korelacji.

Dla realizacji tak pomyślanego programu badawczego autorka przedłożonej rozprawy doktorskiej przedstawiła w rozdziałach 1-3 ważniejsze ustalenia teoretyczne ze studiów literatury z zakresu teorii ekonomii, finansów, polityki społeczno-ekonomicznej, dotyczące problematyki nierówności społecznych, ekonomicznych i dochodowych oraz opodatkowania i transferów socjalnych jako narzędzi redukujących nierówności dochodowe. Są w niej również przywołania do literatury socjologicznej, politologicznej i z pogranicza filozofii i ekonomii. W kolejnych dwóch rozdziałach zawarte są obszernie wyjaśnienia opisujące i uzasadniające zastosowane metody analizy danych empirycznych oraz modelowania ekonometrycznego wraz z uwagami dotyczącymi definicji zmiennych, konstrukcji modeli ekonometrycznych, weryfikacji otrzymanych wyników i interpretacji parametrów strukturalnych modeli ekonometrycznych oraz analizy korelacyjnej wtórnych nierówności dochodowych z płatnościami transferowymi i wpływami podatkowymi.

Całość zbyt obszernej bo liczącej aż 264 strony rozprawy zamykają czterostronicowe zakończenie, licząca 269 pozycji bibliografia składająca się z głównie polskojęzycznych pozycji monograficznych i artykułów naukowych z różnorodnych czasopism naukowych (207 pozycji polskojęzycznych oraz 62 pozycji anglojęzycznych) publikowanych w również w renomowanych czasopismach światowych i ogólnopolskich oraz 21 pozycji zaczerpniętych ze stron internetowych. Ponadto dysertacja zawiera spis 73 tabel zawartych w aneksie tabelarycznym i 9 pomieszczonych w tekście rozprawy 23 rysunków, dwóch wykresów oraz jednego schematu.

Struktura rozprawy

Struktura rozprawy jest poprawna logicznie i spójna z pytaniami badawczymi, hipotezami i celem badań określonym we wstępie. Potwierdza ją również spis treści, który jednak zawiera pewne niejasności i luki w strukturze niektórych rozdziałów. Istotnym mankamentem struktury rozprawy zobrazowanej spisem treści jest pominięcie problemów pomiaru nierówności jako odrębnego zagadnienia wymagającego szerszego naświetlenia z uwagi na problematyczny charakter miar nierówności i problemy z pozyskaniem wiarygodnych danych. W rozdziałach 4 i 5 zasadniczo poświęconych badaniom empirycznym niedbale i niezgodnie z logiką treści pojęć nazwano kwestie odnoszące się do problematyki doboru

metody badawczej. I tak pkt 4.1 brzmi: „Metoda analizy danych empirycznych – współczynnik Giniego”. Ten przecież jest narzędziem a nie metodą. Również pkt 5.1 w rozdziale piątym razi niedbałością języka, brzmi bowiem „Metoda analizy danych empirycznych – modelowanie ekonometryczne”. Naukowa logika postępowania badawczego i jego języka nakazuje używania tytułów brzmiących jednoznacznie, konkretnie, tezewo, zaś w przypadku metodologii badawczej wskazywanie na podstawy metodologiczne własnych badań z ekspozycją problemów związanych z doбором metody badawczej i specyfikacji modeli, ich zmiennych oraz wad i zalet narzędzi badawczych.

Tytuł pracy jest szerszy niż jej cel deklarowany we wstępie w jednym aspekcie, zaś w innym węższy. Badania empiryczne podporządkowane są jednak temu co sugeruje tytuł – ustaleniu wpływu opodatkowania i transferów socjalnych na poziom nierówności dochodowych w wybranych krajach OECD a nie jedynie badaniu związków między ww. kategoriami a poziomem nierówności dochodowych pierwotnych i wtórnych. Jednakże w swojej praktyce badawczej autorka ograniczyła się do postrzegania nierówności za pośrednictwem współczynnika Giniego w ujęciu brutto i netto, co oznacza równocześnie zawężenie pola badawczego do kwestii przeciętnego poziomu nierówności. Skutkowało to ograniczonymi poznawczo i aplikacyjnie rezultatami badawczymi.

Współczynnik Giniego obok zalet istotnych przede wszystkim dla wygody analityka ma jednak, podobnie jak każdy uśredniony miernik istotne wady, w tym przypadku o wielkim znaczeniu praktycznym. Nie jest miarą czysto statystyczną. Oznacza zgodę na przypisywanie większej wagi tym z nierówności, które znajdują się w środkowym przedziale rozkładu dochodów niż tym z końcowych przedziałów rozkładu. W praktyce podział dochodu zmienia się wskutek przesunięć w skrajnych częściach dystrybucji (dotyczy najbogatszego decyla, bądź najbiedniejszych 40% społeczeństwa. Stąd celowe jest posługiwanie się indeksem Gabriela Palmy, który jest stosunkiem udziału w dochodach osiągniętych przez 10% najbogatszych do najbiedniejszych 40% społeczeństwa.

Należy też mieć na uwadze, że współczynnik Giniego jako uśredniona agregatowa miara nie pozwala na badanie wszystkich wymiarów nierówności dochodowych. W tym celu należałoby zastosować kilka alternatywnych mierników. Autorka przyjmując jako miarę nierówności współczynnik Giniego, uzyskanymi wynikami nie mogła ustosunkować się do kwestii fundamentalnych związanych z wpływem zmian strukturalnych w nierównościach w podziale dochodów na ich przeciętny poziom i znaczenia specyfiki tych zmian strukturalnych dla wpływu transferów i podatków na obraz nierówności w poszczególnych krajach OECD. Istotą transferów rządowych oraz polityki podatkowej jest rozwiązywanie problemów

praktycznych, w szczególności zaś zagwarantowanie sprawiedliwych nierówności przy zachowaniu optymalnych warunków dla wzrostu produktywności pracy, a to wymaga sięgnięcia do głębszych przyczyn kształtowania się poziomu nierówności dochodowych i ich zróżnicowań czasoprzestrzennych. Autorka oczywiście miała prawo określenia przedmiotu badań, ale przecież zadaniem recenzenta jest zwrócenie uwagi na rezultaty badawcze w kontekście funkcji teorio-poznawczych, prognostycznych i aplikacyjnych dzieł naukowych. Nie oznacza to, że wyniki badań autorki dysertacji doktorskiej nie mają żadnego znaczenia praktycznego. W polityce społeczno-ekonomicznej mogą być wykorzystane do umacniania pozycji klasy średniej, ale nic nie mówią w kwestiach ograniczania rozkładu nierówności dochodowych, biedy i ubóstwa za pomocą transferów rządowych i podatków.

Precyzyjnie dostosowany do treści badań tytuł rozprawy powinien zatem brzmieć **„Wpływ opodatkowania i płatności transferowych na przeciętny poziom nierówności dochodowych w wybranych krajach OECD”**.

Liczący 29 str. rozdział pierwszy jest kompleksowym przeglądem rozmaitych interpretacji nierówności społecznych i ekonomicznych przyjmowanych w literaturze światowej i polskiej. Jest w nim wyeksponowana kwestia niespójności postulatów równości. Rozdział ten nie jest dobrze ustrukturyzowany. Zarówno jego tytuł, jak również podtytuły są sformułowane zbyt ogólnie. Autorka nie przykłada tu należytej staranności do przejrzystego uporządkowania badanej problematyki wedle jasno określonych kryteriów, choć można tu znaleźć definicje, klasyfikacje wskazania na determinanty i wzajemne oddziaływania jednakże wszystko to usytuowane w zbyt swobodnym opowiadaniu o ideach i poglądach bez porównywania ich też z rezultatami badań empirycznych prezentowanymi w literaturze przedmiotu.

Autorka zwraca tu uwagę na problemy związane z zakresem pojęciowym kategorii równości, przestrzenie występowania nierówności, ekonomiczne konteksty ich oceny (dochód, majątek, płaca) jak również moralne i prawne i związane tym problemy definiowania ich i interpretacji z wyeksponowaniem koncepcji A. Sena, J. Rawlsa, R. Nozicka oraz debaty wokół tych koncepcji. Autorka wykazała się w tej analizie dobrą znajomością literatury przedmiotu. Nie doszukałem się tu jednak jaką definicję nierówności Doktorantka przyjęła do badań własnych.

W kwestii relacji między nierównościami społecznymi i efektywnością gospodarowania oraz sprawiedliwości dystrybucyjnej autorka ogranicza się do poglądów o charakterze teoriopoznawczym, o znaczeniu historycznym. pomijając formułowane przez socjologów i politologów odnoszące się do gospodarki postindustrialnej i związane z rewolucją

informatyczno-telekomunikacyjną, globalizacją liberalizacji, finansyzacją, prekaryzacją świata pracy.

Nie dowiadujemy się z treści tego rozdziału, jak mierzyć efektywność ekonomiczną na poziomie ogólnokrajowym dla potrzeb analizy jej sprzężeń z nierównościami społecznymi. Autorka za pomocą opowieści o poglądach kilku autorów, a nie na podstawie rezultatów badań empirycznych, których przytaczania unika, wskazuje na sprzężenia między nierównościami społecznymi i ekonomicznymi, wzajemne przeplatanie się tych nierówności, trudności z ustaleniem co jest przyczyną a co skutkiem.

Mniejsze wątpliwości co do przejrzystości, logiki struktury i sposobu narracji budzi rozdział drugi. Jest jednak zatytułowany jak gdyby Doktorantka chciała powiedzieć wszystko co wie o nierównościach, co przeczy logice wywodów naukowych. By nie błądzić w gąszczu idei, teorii, poglądów, definicji, typologii przyczyn i skutków i metod badawczych, trzeba przyjąć racjonalną strukturę narracji, opartą na zasadzie „wiem dlaczego o tym informuję i staram się robić to transparentnie dla czytelnika, a przynajmniej dla eksperta i ma to już wynikać z tytułowej tezy.

W treści rozdziału Autorka zwraca uwagę na problemy definiowania nierówności dochodowych, omawia ich źródła funkcjonalną i podmiotową typologię nierówności dochodowych oraz skutki. W opinii recenzenta typologia nierówności dochodowych powinna być omawiana po ich zdefiniowaniu i ukazaniu istoty. Przy próbie definiowania rozróżnia nierówności dochodowe rynkowe, czyli pierwotne (brutto) i wtórne (netto) zwraca uwagę czego mogą dotyczyć, na ich skalę oraz znaczenie trzech grup fundamentalnych ideologii nierówności: elitarystycznych, merykratycznych i egalitarystycznych. Niestety w tej części rozdziału autorka nie podaje definicji nierówności lecz koncentruje się na ukazaniu ich nieuniknionego charakteru, kwestii skali, potrzeby identyfikowania uwarunkowań. Stąd tytuł tego podrozdziału jest mylący gdyż jest raczej zbiorem uwag o istocie nierówności dochodowych prezentowanych głównie w literaturze polskiej.

Teza tytułowa pkt 2.2. jest zbyt ogólna. Tytułem Autorka zapowiada analizę źródeł nierówności dochodowych, zaś zajmuje się źródłami ich pogłębiania się oraz mechanizmami powstawania. Wyodrębnia przyczyny endogeniczne tkwiące w jednostkach ludzkich oraz egzogeniczne pogłębiania się nierówności dochodowych. W odniesieniu do tych ostatnich jedynie wspomina o wpływie kultury, nieco szerzej o znaczeniu demografii i zmianach w strukturze wieku oraz strukturze gospodarstw domowych. Zasadnicze mechanizmy narastania nierówności dochodowych upatruje w odkrytej przez T. Pikettiego względnie stałej stopie zwrotu z kapitału (fizycznego) i bardziej jej nierównej dystrybucji niż dochodu oraz prawie

kumulatywnej przewagi zwanej efektem św. Mateusza, którego działaniu sprzyja otoczenie instytucjonalne. Na tej podstawie Autorka przyjmuje poglądy o fundamentalnym znaczeniu zinstytucjonalizowanej hierarchii aktorów społecznych sformułowane przez G. Thernborna i tabelaryzuje cztery mechanizmy powstawania nierówności i ich dynamikę interakcyjną (dystansowania, wykluczenia, hierarchizacji, wyzysku). Omawia też pięć kluczowych przyczyn narastania nierówności dochodowych w debacie XXI wieku, do których zalicza: globalizację, postęp technologiczny, deregulację sektora finansowego, proces powstawania korporacji transnarodowych, erozję rynku pracy.

Mocną stroną tego rozdziału są pozostałe jego trzy podrozdziały, w których Autorka przekonująco, przejrzyście i z odniesieniem do wysokiej jakości literatury źródłowej zwraca uwagę na neoklasyczny funkcjonalny podział dochodów oparty na teorii produktywności krańcowej i słusznie szerzej omawia podział podmiotowy, z którego wnioskuje o dystrybucyjnych błędach rynków i potrzebie interwencjonizmu państwa opartego na rachunku korzyści i strat związanych z tym interwencjonizmem.

Na podstawie pogłębionej analizy teoretycznych podejść do skutków nierówności dochodowych formułuje też argumenty za i przeciw regulowaniu ich poprzez wtórny podział.

Tezowo zatytułowany rozdział trzeci, choć ma logicznie spójną strukturę, to jednak posiada podobne wady jak poprzednie. Nietezowe tytuły pkt. 3.1 i 3.2., a składowe tego drugiego nie mieszczą się w terminie „pojęcie redystrybucji”. Autorka referuje w ujęciu podręcznikowym istotę polityki podatkowej i systemu podatkowego koncentrując się na definiowaniu, właściwościach i założeniach systemu podatkowego w Polsce, znaczeniu poszczególnych jego rodzajów dla realizowania celów polityki budżetowej państwa i wyjaśnieniu zjawiska incydencji ciężaru podatkowego. Po przytoczeniu kilku definicji redystrybucji i związanego z nią fiskalizmu omawia motywy i cele redystrybucji, zestawia argumenty za i przeciw redystrybucji i wskazuje na trudności z ilościową oceną następstw redystrybucji dochodów dla efektywności ekonomicznej, wzrostu gospodarczego i nierówności w podziale dochodów. Opowiada się za rozwiązaniami sprzyjającymi dążeniu do maksymalizacji poziomu wykształcenia przy jednoczesnym zapobieganiu wszelkiej dyskryminacji i oparciu pracy zarobkowej na uczciwych wynagrodzeniach, których jednak nie definiuje. W dalszej części rozdziału opowiada o oddziaływaniu poszczególnych rodzajów transferów pieniężnych i podatków na nierówności dochodowe posiłkując się statystykami przypadkowo wybranych krajów OECD. Szczególne miejsce poświęca specyfice podatku dochodowego jako narzędzia redystrybucji, opowiadając się przy okazji za państwem socjalnej odpowiedzialności a w związku z tym stosowaniem progresywnego podatku dochodowego.

Dla głębszego teoretycznego uzasadnienia racjonalnej polityki społecznej Autorka koncentruje się na wnioskach płynących z teoretycznych koncepcji sprawiedliwości społecznej sformułowanych w starożytności przez Platona i Arystotelesa poprzez koncepcję rynkowo-liberalną M. Friedmana i Gildera i wreszcie orientację egalitarystyczno-redystrybucyjną J. K. Galbraitha, L. Turowa i J. Tinbergena. Zwraca przy tym uwagę na teorię zdolności płatniczej podatnika i korzyści osiąganych przez podatnika z tytułu istnienia państwa i zasady podatkowe Wagnera oraz wnioski płynące z tzw. Krzywej Laffera. Przytacza trzy najbardziej znaczące typologie modeli polityki społecznej, które wyłoniły się z tła tych odmiennych filozofii społecznych, a mianowicie: T. Titmusa, N. Furnissa i T. Tiltona oraz G. Esping-Andersena i tabelaryzuje cechy reżimów opiekuńczych. W punkcie zamykającym rozdział przytoczone zostały cechy empirycznych modeli polityki społecznej wskazujące na znaczenie wysiłku, osiągnięć jednostkowych oraz instrumentów polityki społecznej. Autorka zauważa cztery wspólne kierunki reform w krajach Europy Zachodniej, a mianowicie:

- decentralizację administrowania socjalnym sektorem publicznym,
- odchodzenie od dyskrejonalnych metod przyznawania świadczeń na rzecz precyzyjnych regulacji uprawnień do świadczeń,
- dopuszczenie do źródeł środków publicznych niezależnych i prywatnych instytucji socjalnych i rozwijanie konkurencji w sferze socjalnej,
- popieranie ubezpieczeń społecznych opartych na składkach pracowników i pracodawców i ograniczanie podatków i opłat ogólnych.

Rozdział czwarty jest poświęcony empirycznej analizie wpływu opodatkowania i płatności transferowych na przeciętny poziom nierówności dochodowych mierzonych współczynnikiem Giniego. Jak już wcześniej wskazałem jego tytuł zapowiada szersze badania. Analizę tę Autorka poprzedziła obszernymi uwagami poświęconymi głównie wskazaniu na zalety współczynnika Giniego i zasygnalizowaniu jedynie zdawkowo niektórych wad tego współczynnika. Autorka nie zajęła się porównaniem wad i zalet tego miernika nierówności dochodowych z innymi opartymi o funkcje dobrobytu czy indeksami opartymi o pojęcie entropii. Gdyby przeprowadziła pogłębione studia nad wadami współczynnika Giniego jej badania potoczyłyby się zapewne inaczej, choć wymagałyby znacznie większego wysiłku badawczego z uwagi na celowość wykorzystywania kilku wzajemnie uzupełniających się miar, a przynajmniej interpretacje uzyskanych wyników byłyby ostrożniejsze.

W części metodologicznej Autorka słusznie zwraca uwagę na kwestię dostępności pełnych i aktualnych danych statystycznych wybranej do badań całej populacji krajów OECD. Nic nie pisze natomiast na temat, na czym polegają różnice pomiędzy poszczególnymi krajami

w sposobach gromadzenia informacji statystycznych i jakości pracy instytucji zajmujących się tym problemem ani też nie odnosi się do problemu czy dane bazy OECD, Banku Światowego i Eurostatu są najlepszej jakości. Wśród autorytatywnych analityków nierówności dochodowych za najlepszą uchodzi baza SWID (*Standardized World Income Inequality Database*).

Szacunki wartości wpływów z wyodrębnionych przez autorkę trzech grup podatków (VAT, od nieruchomości oraz od dochodów i zysków kapitałowych osób fizycznych) i paropodatku w postaci składek na ubezpieczenia oraz łącznych wpływów podatkowych zostały przeprowadzone dla krajów OECD, które udostępniały pełną i aktualną bazę danych statystycznych i informacji makroekonomicznych, klasyfikowanych oficjalnie jako wysoko rozwinięte i o różnym poziomie nierówności dochodowych i różnej strukturze instytucjonalnej, aby zmienne objaśniające charakteryzowały się dostatecznym zróżnicowaniem. Uzyskane wyniki zaprezentowano w postaci tabelarycznej i graficznej jako średnia dla lat 2004-2015 i wartość dla roku 2015 skomentowano. W następnym kroku ukazane zostały wartości współczynnika Giniego w takim samym układzie dla wariantu nierówności brutto oraz po opodatkowaniu i transferach socjalnych oraz jego coroczne zmiany w latach 2008-2015. Rozdział zamyka ogólna ocena wpływu opodatkowania i płatności transferowych na poziom nierówności dochodowych na podstawie wskaźnika zróżnicowania współczynników Giniego brutto i netto.

W ostatnim piątym rozdziale dysertacji doktorantka podjęła próbę ekonometrycznej analizy wpływu płatności transferowych i podatków na poziom nierówności w podziale dochodów odzwierciedlanym współczynnikiem Giniego. Niestety tytuł rozdziału jest mylący w swym brzmieniu. Badania empiryczne Autorki zostały poprzedzone obszernymi uwagami o charakterze dydaktycznym na temat modelowania ekonometrycznego. Autorka rozwodzi się tu na temat, specyfikacji zmiennych, wyboru postaci analitycznej modelu estymacji parametrów, ich weryfikacji oraz praktycznego wykorzystania oszacowanego modelu. W odniesieniu do badanej problematyki definiuje zmienną objaśnianą i zmienne objaśniające oraz na podstawie progowej wartości współczynnika zmienności (10%) dokonuje selekcji zmiennych objaśniających. Dla wyeliminowania ryzyka regresji pozornej włącza do struktury modeli zmienną czasową t i konstruuje postać analityczną regresji wielorakiej modeli wyjściowych nierówności dochodowych, z których na podstawie analizy wartości p wszystkich ocen parametrów strukturalnych eliminuje nieistotne dla wyników analizy zmienne objaśniające. Dla uzyskania lepszej wartości informacyjnej przyjętych ostatecznie modeli Doktorantka dokonała również ustalenia wartości kryterium informacyjnego AIC, BIC i HOC. Następnie

stabelaryzowała dla poszczególnych krajów oceny parametrów i błędy standardowe parametrów oraz postać ostatecznych modeli regresji transferowych i podatkowych wraz z wartościami ich parametrów.

Zgodnie z wymaganymi procedurami statystyczno-ekonometrycznymi ustalono w oparciu o uzyskane wyniki współczynnika determinacji R^2 , że modele transferowe w porównaniu z modelami podatkowymi z reguły w większym stopniu wyjaśniają nierówności dochodowe. Potwierdzono też za pomocą testu nieliniowości Jarque-Bera, White'a oraz Durбина-Watsona postać regresji liniowej modeli za wyjątkiem modeli transferowych dla Belgii i Grecji oraz podatkowych dla Norwegii i Polski. Dla tej grupy krajów proces weryfikacji postaci modeli w programie Gretl potwierdził ich kwadratową postać co oznacza coraz większe zmiany nierówności pod wpływem stałych przyrostów zmiennej objaśnianej.

Doktorantka potwierdziła również normalność rozkładu reszty za pomocą testu Jarque-Bera, za wyjątkiem modeli dla Austrii, Irlandii i Łotwy. Potwierdzony został również homeoskedatyczny rozkład reszt modeli, czyli dobór najefektywniejszego estymatora w klasie modeli estymatorów liniowych i nieobciążonych, którym jest KMNK i brak autokorelacji zmiennych losowych. Przed przystąpieniem do interpretacji parametrów strukturalnych wyselekcjonowanych modeli przeprowadzone zostało również badanie istotności ocen parametrów strukturalnych za pomocą testu t-Studenta, które pozwoliło ustalić dla poszczególnych krajów istotność bądź nieistotność wpływu transferów lub podatków na poziom współczynnika Giniego.

Wszystkimi tymi działaniami doktorantka dowiodła, że potrafi biegle operować narzędziami analizy ekonometrycznej. Po ich przeprowadzeniu dokonała interpretacji parametrów strukturalnych każdego z wyselekcjonowanych modeli podkreślając, że jest ona zasadna pod warunkiem spełnienia klauzuli *ceteris paribus*. Niestety interpretacja tych wyników, choć prawidłowa w języku ekonometrycznym i skrupulatnie zarejestrowana w odniesieniu do każdego z badanych krajów, to jednak z ekonomicznego punktu widzenia powierzchowna. Ekonomistę interesuje weryfikacja funkcjonujących w teorii ekonomii poglądów, a jeśli nie potwierdzają ich badania empiryczne to dlaczego tak się dzieje i jakie znaczenie ma przyjęta metodologia badań oraz czasookres analizy dla odkrywania prawdy o właściwościach badanego procesu. Zaś ekonomista polityk chciałby wiedzieć czy uprawiana przez rząd polityka społeczna sprzyja redukcji nierówności w podziale dochodów i jaki ma to wpływ na wzrost gospodarczy i efektywność ekonomiczną oraz które narzędzia redystrybucyjne i podatkowe są najefektywniejsze dla realizacji tych celów i czy są takie kraje których wzorce polityki społecznej mogłyby być użyteczne dla realizacji zakładanych celów i

pod jakimi warunkami. Autorka ograniczyła się natomiast do konstatacji, że badane kraje wykazują różnice pod względem skali nierówności dochodowych jak również modelu uprawianej polityki społecznej i jej ograniczeń. Ten ostatni wniosek nie wynika jednak z wyników uzyskanych badań.

Autorka stwierdza również na podstawie uzyskanych wyników z badań empirycznych, że poziom wydatków transferowych jak również podatków mają istotny statystycznie wpływ na kształt nierówności pierwotnych. Nie wyjaśnia jednak co oznacza w jej rozumieniu termin kształt. Istotna jest również konstatacja Autorki badań, że zarówno system podatkowy jak również transfery pieniężne mają niezwykle silny wpływ na poziom nierówności dochodów.

W ostatnim punkcie tego rozdziału Doktorantka bada siłę zależności między dwoma zmiennymi, tj. nierównościami wtórnymi mierzonymi współczynnikiem Giniego netto i płatnościami transferowymi ogółem i w rozbiciu na poszczególne ich cztery grupy lub wpływami podatkami ogółem i w rozbiciu na poszczególne ich rodzaje dla wszystkich uwzględnionych w badaniach krajów za pomocą współczynnika korelacji Pearsona wyodrębniając korelację słabą, niską umiarkowaną, wysoką i bardzo wysoką.

Badanie to pozwoliło jej ustalić:

- nieistotny statystycznie wpływ wydatków na transfery socjalne na nierówności netto,
- słabą zależność między spadkiem nierówności netto a wzrostem na świadczenia dla bezrobotnych,
- istotną umiarkowaną zależność między wzrostem wydatków na świadczenia dla rodzin a nierównościami dochodowymi netto i w podobnej skali dla transferów pieniężnych na renty inwalidzkie.
- wzrost wtórnych nierówności dochodowych wraz ze spadkiem łącznych wydatków na transfery socjalne.

Analogiczne badanie w odniesieniu do wpływów podatkowych pozwoliło z kolei zaobserwować w latach 2004-20015 w grupie badanych krajów OECD, że:

- wraz ze wzrostem wpływu z podatku od dochodu i zysków kapitałowych osób fizycznych maleje poziom wtórnych nierówności dochodowych, lecz korelacja jest w tym przypadku niska,
- im wyższe są wpływy na ubezpieczenia społeczne tym niższy jest poziom wtórnych nierówności dochodowych lecz korelacja jest również niska w tym przypadku,
- obserwuje się w badanej populacji krajów istotną umiarkowaną zależność między wzrostem wpływów od podatków konsumpcyjnych a spadkiem nierówności dochodowych wtórnych,

- nieistotną statycznie dodatnią korelację między wzrostem podatku od nieruchomości, spadków i darowizn i wysokim poziomem nierówności netto.

Porównania uzyskanych współczynników korelacji wskazują również, że największy wpływ na ostateczny poziom nierówności dochodowych netto mają podatki od towarów i usług oraz dochodowy i od kapitału od osób fizycznych.

W zakończeniu rozprawy Doktorantka przypomina pytania badawcze, cele pracy i hipotezy i konstatuje że zastosowana metoda badawcza pozwoliła w pełni potwierdzić obydwa twierdzenia przyjęte w hipotezie. Ponadto można było ustalić wyraźne różnice pomiędzy krajami OECD co do skali nierówności dochodowych, i modeli polityki ich ograniczania oraz wskazać które z narzędzi tej polityki mają większy wpływ na kształtowanie się nierówności dochodowych wtórnych. Autorka opowiada się za skoordynowaną polityką gospodarczą ograniczającą nierówności dochodowe poprzez wzmocnienie pewnych instytucji oraz umiejętne wykorzystywanie narzędzi polityki transferów socjalnych i podatkowej włącznie ze stosowaniem progresywnego opodatkowania fiskalnego.

Uwagi szczegółowe

Na str. 6 Autorka pisze, pod koniec XX w. tempo w jakim rozwarstwienie dochodowe zaczęło narastać nabrało niepokojącego charakteru. Faktycznie przyspieszone tempo narastania nierówności dochodowych było obserwowane od wybuchu szoków naftowych w latach 70.

W dysertacji często stosowane są skróty myślowe, nieprecyzyjne sformułowania, autorka używa niepoprawnych językowo sformułowań. Np. na str. 10 pisze: „udowodniono pozytywny wpływ opodatkowania i transferów socjalnych co oznacza termin pozytywny?”), na str.15 jest zdanie ”zrównanie szans tych dzieci w porównaniu globalnym nie jest zatem możliwe, str. 45 „...daje się zauważyć pewną naturalną tendencję do tego, aby początkowa przewaga lub początkowa słabość (w czym i czego? – uwaga recenzenta) wraz z upływem czasu podlegały kumulacji i nawarstwieniu...”, str. 70 „w państwie charakteryzującym się wysokim poziomem zróżnicowania (uwaga recenzenta - czego?) pogorszenie się sytuacji dochodowej...”, str. 151 „W przypadku zaobserwowania pewnego związku (uwaga recenzenta – co to jest pewny związek?) między analizowanymi wskaźnikami należy uznać go za statystyczne wahanie”, w tytule rys. 11, str. 169 „...na przestrzeni lat 2008-2015” itp., itd. Tego typu niejasne sformułowania i lapsusy językowe, których jest w pracy wiele świadczą o niedostatecznej dbałości autorki o precyzję języka i jego transparentność, co jest niezbędne w dziele naukowym.

W pkt 1.2. zatytułowanym nierówność dochodu a efektywność gospodarowania Autorka porusza wiele interesujących problemów, jednakże zbyt mało miejsca poświęca najważniejszej kwestii, tj. ustaleniom teorii w zakresie optymalizacji poziomu nierówności co jest przecież istotą polityki redystrybucji. Ważny wkład do tej problematyki wnosi model J.K. Charlesa-Colla (2010) oraz jednolita teoria wzrostu, w szczególności w podejściu Galora i Moava z której wynika, że precyzyjna punktowa optymalizacja nierówności dochodowych jest wątpliwa i należy szukać przedziałów optymalnych nierówności. W krajach znajdujących się na niższym poziomie gospodarczym nierówności mogą stymulować wzrost natomiast dla krajów bogatszych zbyt wysokie nierówności mają wpływ negatywny. Należało też wspomnieć o wkładzie polskich ekonomistów zajmujących się problematyką godziwego wynagrodzenia traktowanego jako warunek podstawowy optymalizacji nierówności w podziale dochodów (artykuły M. Dobiji, J. Renkasa i W. Kozioła, publikowane na łamach kwartalnika naukowego „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy”). Doktorantka powinna wyjaśnić dlaczego te o istotnym wkładzie naukowym koncepcje nie były przedmiotem jej zainteresowań.

Ciekawe refleksje na temat istoty nierówności dochodowych zawarte w pkt. 2.1 mają istotną lukę. Autorka nie potrafiła na ich podstawie przyjąć ostatecznej definicji użytecznej dla tematyki jej badań, używa pojęcia nadmierne nierówności, ale nie rozważa ich w kontekście funkcji motywujących jednostki do produktywniej pracy lub wywołujących nadmierną frustrację włącznie z syndromem wyuczonej bezradności. Nie dowiadujemy się też ostatecznie jak autorka rozumie sprawiedliwe nierówności.

W części empirycznej dysertacji Autorce udało się uniknąć sformułowań przeszyconych subiektywizmem dzięki przyjętej metodzie postępowania badawczego pozwalającej na porównania z wzorcami zobiektywizowanymi określonymi przez metodologię badawczą. Szkoda, że tej reguły myślenia nie przestrzegała w części teoriopoznawczej.

W przyjętym postępowaniu badawczym Doktorantki powstaje wrażenie, że głównym jej celem było wykazanie się wiedzą na temat modeli ekonometrycznych i ich testowania, zaś tytułowa teza jest tu pretekstem ku temu. Recenzent odnosi wrażenie, że dobór technik badawczych został tak pomyślany by selekcyjonowane i przetwarzanie informacji odpowiadało potrzebnie weryfikacji hipotezy. Ekonomista powinien jednak zwrócić uwagę na całą paletę dostępnych technik badawczych oraz wady i zalety tych technik gdyż technologia badań ma służyć odkrywaniu prawdy o realnych procesach, ich regułach, głębszych przyczynach.

Zanim sformułuję wniosek końcowy recenzji z obowiązku recenzenckiego podsumuje mocne i słabe strony dysertacji doktorskiej mgr Aleksandry Sylwii Bolejko.

Mocne strony

1. Zwrócenie uwagi przez Doktorantkę na fakt, że nierówności dochodowa są niezwykle złożoną kategorią interdyscyplinarną, wymagającą również wiedzy o nierównościach społecznych i sprzężeniach pomiędzy tymi kategoriami oraz wyeksponowanie osiągnięć badawczych A. Sena marginalizowanych w literaturze mainstreamowej ekonomii. Sprawiedliwy podział dochodów z istoty swej ma zagwarantować możliwość użytkowania wolności, a nie jedynie równość szans i z tego punktu widzenia należy badać wpływ różnych rodzajów transferów socjalnych i narzędzi podatkowych na poziom nierówności dochodowych. Szkoda, że doktorantka nie zrobiła użytku z teorii A. Sena w interpretacji części empirycznej doktoratu.
2. Oryginalne, poprawne metodologicznie autorskie badania empiryczne oparte na skomplikowanych procedurach ekonometrycznych wraz ze szczegółowymi wyjaśnieniami toku postępowania badawczego. Zaproponowany przez Doktorantkę model analizy stanowi dobrą podstawę do dalszych badań zorientowanych na poszukiwanie głębszych związków między strukturą nierówności dochodowych a narzędziami polityki społecznej i podatkowymi w celu zoptymalizowania wtórnego podziału dochodu ze względu na wzrost produktywności pracy i społeczne oczekiwania solidarności społecznej, zharmonizowane realizowanie celów rozwojowych we wszystkich sferach bytu ludzkiego oraz uruchamianie koniecznych i skutecznych do tego motywatorów ludzkiej aktywności i kreatywności. Zachęcam nie tylko Autorkę przedłożonej do recenzji pracy doktorskiej do dalszych badaniach w tym kierunku.
3. Doktorantka nie ogranicza się do wykorzystania jedynie istniejącej metodyki badawczej, lecz próbuje ją zastosować w jasno zdefiniowanych celach nie tylko weryfikujących istniejący stan wiedzy ale również aplikacyjnych, choć należy dodać z ograniczonymi rezultatami.
4. W czasach nadal dominującej ekonomii PKB-owskiej zwrócenie uwagi na fundamentalną dla jakości życia i wzrostu produktywności pracy problematykę możliwości redukcji przez państwo nadmiernych nierówności dochodowych jest niezmiernie ważne, zwłaszcza że w tym obszarze istnieją ciągle białe plamy. Narastające nierówności w podziale dochodów stanowią fundamentalne zagrożenie rozwojowe w skali globalnej, regionalnej i gospodarek krajowych. Badania mające na celu zoptymalizowanie polityki społecznej z punktu widzenia oczekiwań sprawiedliwego podziału dochodów w powiązaniu ze wzrostem produktywności pracy mają z tego punktu widzenia mają fundamentalne znaczenia. Autorka swymi badaniami

wniosła skromy lecz oryginalny i ważny metodologicznie wkład do obecnego stanu wiedzy w zakresie tytułowej problematyki doktoratu, a jednocześnie istotny teoriopoznawczo i użyteczny dla celów aplikacyjnych.

5. Badania empiryczne poprzedzone zostały stosunkowo dobrym przeglądem literatury polskojęzycznej dotyczącej nierówności dochodowych, płatności transferowych i podatków. Doktorantka nieco słabiej posiłkowała się literaturą światową, lecz wykazała się umiejętnością sięgnięcia do pozycji fundamentalnych i studiów z innych dyscyplin nauk społecznych z pogranicza ekonomii i filozofii, socjologii, nauk o polityce i administracji. Przy tym odwoływała się do autorów i ich dorobku w ścisłym związku z badaną problematyką z punktu widzenia postawionych pytań, choć czasami niektóre godne przywołania pomijała.
6. Doktorantka jednoznacznie sformułowała cel pracy, pytania i hipotezy badawcze. W opinii recenzenta zadania te zostały zrealizowane w wymiarze teoriopoznawczym, metodologicznym i aplikacyjnym w stopniu dostatecznym by praca mogła być dopuszczona do publicznej obrony.

Słabe strony recenzowanej rozprawy

1. Autorka nie wyjaśnia stanu badań empirycznych w kwestiach określonych tezą tytułową pracy, jej celem, hipotezami i pytaniami badawczymi i nie wykorzystuje wyników swoich badań w części empirycznej do formułowania wniosków pod adresem wpływu na nie charakterystyk przyjętego postępowania badawczego i zastosowanych modeli ekonometrycznych.
2. Część teoriopoznawcza rozprawy obejmująca rozdziały 1 i 2 ma formę mało transparentnej opowieści naukowej. Autorka nie zadbała o ścisłe powiązanie podtytułów rozdziałów z ich treścią, nie nadała im charakteru tezewego co sprzyjało zbyt luźnym dywagacjom utrudniającym percepcję treści, krytykę poglądów i wnioskowanie, a w rezultacie nie sprzyjało weryfikowaniu i falsyfikacji zawartych w nich tez.
3. Nie ma wyodrębnionego przynajmniej podrozdziału poświęconego złożonej i kontrowersyjnej problematyce mierzenia nierówności w podziale dochodów. Zawarte we wstępie i w rozdziale II dygresje nie pozwalają zrozumieć dokonanego wyboru przez Autorkę metody postępowania badawczego.
4. Nie ustosunkowanie się Autorki do zakresu czasowego analizy empirycznej i jakości wykorzystywanych w badaniach empirycznych danych statystycznych. Jedenastoletni

okras analizy nie daje wystarczających podstaw do wskazywania na prawidłowości w badanej problematyce w części gdzie badania są odnoszone do pojedynczych krajów. Zabrakło również wskazań co do specyfiki polityki podatkowej i społecznej uwzględnionych w badaniach krajów i wnioskowania na tej podstawie co do wiarygodności rezultatów uzyskanych rezultatów badawczych oraz pod adresem optymalizacji tych polityk.

5. Słaby związek części teoriopoznawczej rozprawy z badaniami empirycznymi, w których dominują badania własne nad kwestiami podziału dochodów i na ich podstawie formułowane są wnioski pod adresem właściwości uwzględnionych w badaniach modeli gospodarki rynkowej. Nie ma natomiast żadnych wniosków pod adresem ustaleń teorii ekonomii i konsekwencji dla uzyskanych wyników badan empirycznych wynikających z przyjętych w analizie narzędzi badawczych i porównań z wynikami uzyskanymi przez innych autorów.

Konkluzja

Pozytywne strony recenzowanej rozprawy, zwarte w niej elementy oryginalności, mają znacznie większy ciężar gatunkowy niż wskazane w mojej opinii braki metodologiczne, także dotyczące transparentności opowieści naukowej w części teoriopoznawczej, unikania krytycznego podejścia do koncepcji zaczerpniętych z literatury przedmiotu i usterek szczegółowych. Doceniając też pozytywne znaczenie tematu badawczego z pogranicza ekonomii i innych nauk społecznych podjętego przez Doktorantkę oraz inspiracje z niego wynikające do przewycięzania kryzysu makroekonomii jako nauki o znaczeniu aplikacyjnym stwierdzam, że rozprawa doktorska pani mgr Aleksandry Sylwii Bolejko pt. *Wpływ opodatkowania i płatności transferowych na poziom nierówności dochodowych w wybranych krajach OECD* spełnia w stopniu dostatecznym wymogi ustawowe stawiane pracom naukowym z tego poziomu określone w art. 13 ust. 1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki i może być dopuszczona do kolejnych etapów postępowania o nadanie stopnia nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia. Wnioskuje zatem o dopuszczenie jej do publicznej obrony.

Z poważaniem

Prof. zw. dr hab. Michał Gabriel Woźniak